

DEL MITE

1. Una explicació mítica A) /una explicació de racional B i C

A Enlil [déu de l'aire] va cridar la tempesta.

El poble gemega...

Va cridar la tempesta que anorrea el país.

El poble gemega...

Va cridar els vents del desastre.

El poble gemega...

La tempesta enviada per Enlil en la seva indignació,
la tempesta que devasta la terra,
va envair Ur com un mantell
[...] la ciutat era una ruïna.»

B Els vents s'originen quan se separen els vapors més subtils de l'aire i es posen en moviment en ajuntar-se; les pluges sorgeixen del vapor que brolla de les coses que són sota del sol, i els llamps, quan el vent, en escapar-se, esquinça els núvols. HIPÒLIT, I 6,7

C [Respecte dels trons, els llamps, els huracans i els tifons] Anaximandre diu que tots aquests fenòmens s'esdevenen a causa del vent; ja que, quan, oprimint dins d'un núvol molt dens, s'obre pas per la força a causa de la seva primesa i lleugeresa, llavors la ruptura produeix el soroll i el seu xoc contra la negror del núvol origina el llamp. AECL, III 3, 1-2

2. Déus i homes

Hi ha una nissaga d'homes i una nissaga de déus;
nascuts d'una mateixa mare, alenem uns
i altres. Però ens separa un poder absolutament
divers, per tal com en uns és un no-res,
mentre que el cel de bronze roman eternament com a seu
segura. Tot i així ens assemblem als immortals
per una ment poderosa, o si més no per la naturalesa,
encara que ni de nit ni de dia no sabem
la meta vers on ens prescrigué de córrer el Destí.
PÍNDAR. *Nemea*, VI (231)

3. El mite grec a la *Iliada*

I, mentrestant, els aqueus [grecs] s'anaven apropant a la muralla [...]. La Parca funesta tan sols retingué Héctor perquè restés fora d'Ilió [Troia], a les portes Escees. I Febus Apol·lo digué al fill de Peleu [Aquil·les]:

Apol·lo: Per què, fill de Peleu, persegueixes amb cursa persistent, essent tu mortal, un déu immortal? Des del moment que t'has adonat que sóc una divinitat ha augmentat el teu desig d'atrapar-me. Ja no et preocupes de lluitar contra els troians a qui has foragitat i han aconseguit entrar en la població; tu, en canvi, en comptes de perseguir-los, t'has extraviat venint cap aquí. Però no em mataràs, perquè la Moira no m'ha condemnat a morir.

Molt indigna! li va contestar Aquil·les, el dels peus lleugers:

Aquil·les: Oh, tu que fereixes de lluny, el més funest de tots els déus! M'has enganyat portant-me cap aquí des de la muralla quan encara molts haguessin caigut a terra abans d'entrar a Ilió. M'has privat d'assolir una glòria no pas minsa i has salvat als teucres [troians] perquè no temies la meva venjança. Però, prou em venjaria de tu si estigués a l'abast de les meves forces!

HOMER: *La Iliada*, XXII

4. El mite grec a l'*Odissea*

Mentre nosaltres estàvem afligits, canviant-nos paraules tristes, vingué l'ombra del Pelíada Aquil·les i [...], lamentant-se, digué aquestes paraules alades:

Aquil·les: Nissaga de Zeus, Laertiada, Ulisses tan enginyós, aferrissat!, quina obra millor duus encara de cap? I com has gosat a baixar a l'Hades [les estances infernals], estatge on els morts habiten privats de sentits i son purs fantasmes dels homes que finaren?

Així feia ell i jo a mon torn li diguí:

Ulisses: Aquil·les, fill de Peleu, oh de molt el més brau dels aqueus! He vingut per l'oracle de Tirèsies, per si em donaria algun consell per tornar a Ítaca esgalabrosa. Doncs, encara no he arribat a l'Acaia, ni he entrat a la meva terra, sinó que vaig patint mals constantment. I, en canvi, cap home fins ara fou més feliç que tu, Aquil·les, ni ho serà d'ara enllà. Perquè, abans, quan vivies, els argius [grecs] t'honraven igual que un déu, i ara que ets aquí, com un gran príncep, regnes sobre els morts; per això no et sàpiga greu haver mort, Aquil·les.

Així feia jo, i tot seguit ell em va respondre dient:

Aquil·les: No em vulguis consolar de la mort, Ulisses esplèndid! Molt més m'estimaria de ser damunt la terra un llogat d'un altre home sense heretatge, que no tingui gaire per viure, que no pas regnar sobre tots els difunts.

HOMER: *L'Odissea*, XI

«I jo més m'estimaria, després de passar moltes fatigues i penes, arribar a casa i veure el jorn del retorn, que no, en venint, morir dins casa meva, com moria Agamèmnon, per traïdoria, a mans d'Egíst i l'esposa. Però, mira, la mort, que és a tots comuna, ni els déus poden evitar-la de l'home que estimen, quan li arriba el Destí funest de la mort que abat els homes.

HOMER, *Odissea*, III

AL LOGOS (INICI DE LA FILOSOFIA)

5. El fragment més antic (entre cometes i cursiva)

D'entre els qui diuen que és u, movent i infinit, Anaximandre, fill de Praxiades, un milesi, successor i deixeble de Tales, va dir que el principi i element de les coses existents era l'*àpeiron* (indefinit o infinit), havent estat el primer a introduir aquest nom de principi material. Diu que aquest no és ni l'aigua ni cap dels anomenats *elements*, sinó alguna altra naturalesa *àpeiron* de la qual neixen tots els cels i els mons que hi ha dintre d'ells. D'ells els ve el naixement a les coses existents i en ells, segons que sembla, es converteixen "*segons la necessitat, ja que es paguen mútuament pena i retribució per la seva injustícia segons la disposició del temps*"; i ho descriu així, en termes bastant poètics. SIMPLICI, *Física*, 24, 13

6. L'aire, *arjé* de la *physis*

Així com la nostra ànima, que és aire, ens manté units, de la mateixa manera l'aire o alè amara tot el món. **Anaxímenes de Milet**

7. Alguns aforimes d'Heràclit

- Una sola cosa és la veritable saviesa: conèixer la intel·ligència que guia totes les coses a través de totes les coses. (fr. B-41)
- El camí cap amunt i cap avall és un i el mateix. (fr. B-60)
- Amb el foc tenen intercanvi totes les coses i amb totes les coses el foc, com amb l'or les mercaderies i amb les mercaderies l'or. (fr. B-90)
- El mar és l'aigua més pura i més corrupta; és potable i saludable per als peixos; per als homes, en canvi, és impotable i deletèria. (fr. B-51)
- Cal saber que la guerra és comuna [a totes les coses] i que la justícia és discòrdia, i que totes les coses s'esdevenen per la discòrdia i la necessitat. (fr. B-80)
- Aigües diverses flueixen sobre els qui entren en els mateixos rius. (fr. B-12)
- És el mateix la vida i la mort, estar despert i dormir, joventut i vellesa; aquelles es canvien en aquestes i aquestes en aquelles. (fr. B-88)
- Les coses en conjunt són tot i no tot, idèntic i no idèntic, harmònic i no harmònic; allò que és u neix del tot i de l'u neixen totes les coses. (fr. B-10)
- Els homes sempre es queden sense comprendre que el logos és així com el descriu, tant abans d'haver-ho sentit com després; ja que, encara que totes les coses s'esdevenen segons aquest logos, els homes semblen gent sense experiència. (fr. B-1)
- No comprenen com tot això, atesa la seva varietat, pot concordar amb si mateix: hi ha una harmonia tensa cap enrere, com en l'arc i en la lira. (fr. B-51)
- Per a Déu totes les coses són boniques, bones i justes, però els homes han suposat que unes són justes i les altres, injustes. (fr. B-102)
- Per tant, cal seguir allò que és comú; tanmateix, encara que el logos és comú, la majoria viu com si tingués una intel·ligència particular. (fr. B-2)
- Mals testimonis són els ulls i les orelles per a aquells homes que no n'entenen el llenguatge. (fr. B-107)

7. Fragment del poema de Parmènides

Car no coneixeràs el que no és (perquè no és factible) ni ho diràs. Car hi ha el mateix a pensar i a ésser. Cal dir i pensar que el que és sigui. Car és ésser i no és no-res. T'incito que ho entenguis. [...] En efecte, mai no s'aconseguirà que sigui el que no és. [...] Un únic discurs resta com a camí: l'ésser és; en aquest camí hi ha molts senyals que ens mostren que l'ésser és ingènit i indestructible, car és complet, immòbil i sens fi. No ha estat ni serà mai, ja que és ara tot de cop, u i continu. Si no, quin origen podries trobar-li? Com i d'on hauria sorgit? No et permetré que pensis ni que parlis de res que no sigui, ja que el no-ésser no és ni expressable ni pensable. Car, quina necessitat l'hauria impulsat a néixer després més que no pas abans, si provingués del no-res? Així, doncs, o ha de ser d'una manera absoluta o no ha de ser. Cap força de convicció no permetrà que, del no-ésser, en provingui alguna cosa a més d'ell mateix. Per això, la Justícia no permet ni que s'engendri ni que mori, afluixant-ne les cadenes, sinó que les manté fermes; aquesta és la raó de tot això: o és o no és. Però està decidit que cal abandonar un camí com a impensable i sense nom (que no és el de la veritat) i cal acceptar l'altre com a real i veritable. Com podria allò que és, després d'això, morir? Com podria néixer? Car, si nasqué, ni és ni serà mai. Resta, per tant, eliminat el naixement i ignorada la destrucció.

8. Les arrels de totes les coses: 4 elements i 2 forces

-Necis –car no tenen preocupacions de llarg abast– els qui pensen que pot arribar a ser allò que no fou prèviament o que alguna cosa pot néixer o ser destruïda totalment. Perquè és inconcebible l'arribada a l'ésser d'allò que no és de cap manera, i impossible i inaudit que allò que és sigui destruït, ja que sempre hi haurà quelcom on un es pugui seguir basant.

-[...] T'explicaré un relat doble: en un temps l'U es va formar de la pluralitat i en un altre de l'U va néixer, per divisió, la multiplicitat: foc, aigua, terra i l'altura incommensurable de l'aire; i, separada d'ells, la funesta Discòrdia, equilibrada pertot arreu i, entre ells, l'Amor, igual en extensió i amplada. Mira-ho amb la teva ment [...]. Tots ells són iguals i coetanis, encara que cada un té una prerrogativa diferent i el seu propi caràcter i predomina alternativament, quan li arriba el moment. [...] Només ells, en efecte, existeixen, els quals, combinant-se entre si, es converteixen ara en unes coses, ara en unes altres, mentre que ells romanen essent allò que són.

9. Les homeomeries, la infinita divisibilitat del real, i el nous o ment

-Respecte al néixer i al morir, els grecs no tenen una opinió justa. Res no neix i res no és destruït; sinó que cada cosa es compon i es descompon de coses ja existents. I, així, el néixer hauria d'anomenar-se rectament *reunir-se*; i el ser destruït, *separar-se*.

-[És] impossible que cap cosa arribi a ser a partir d'allò que no és o que es dissolgui en el no-res. En tot cas ens alimentem d'allò que és simple i homogeni, com pa o aigua, i amb això es nodreixen els cabells, les venes, les artèries, la carn, els nervis, els ossos i les restants parts del cos. En conseqüència, cal reconèixer que en l'aliment que prenem hi ha totes les coses i que el creixement de tot deriva de les coses que ja existeixen. Cal que en aquest aliment ja hi hagi algunes parts productores de sang, de nervis, d'ossos, etc. –parts que només la raó pot contemplar–. [...] Totes les altres coses tenen una porció de tot, però la Ment (*noûs*) és infinita, autònoma i no està barrejada amb cap altra: és ella sola per si mateixa.

10. L'atomisme antic: àtoms i buit

En moure's, xoquen i s'entrellacen de tal manera que s'uneixen en un estret contacte mutu, però no arriben, en realitat, a generar a partir d'ells cap substància de cap mena; car és d'una ingenuïtat ridícula suposar que dues o més coses poden alguna vegada arribar a convertir-se en una. Que els àtoms es mantinguin junts durant un temps ho atribueix a l'entrellaçament i al lligam mutu dels cossos primaris; ja que alguns són angulosos, uns altres ganxuts, els altres còncaus [...]. Aquests àtoms es mouen en el buit infinit, separats els uns dels altres i diferents en figures, grandàries, posició i ordre; en sorprendre's els uns als altres, topen i alguns són expulsats mitjançant batzegades a l'atzar cap a qualsevol direcció, mentre que altres, travant-se mútuament d'acord amb la congruència de llurs figures, grandàries, posicions i ordenaments, es mantenen units i originen, així, el naixement dels cossos compostos. **Demòcrit d'Abdera**

11. Una síntesi, però hi falten els noms

Els primers que es van dedicar a la filosofia van considerar principis només aquells que es donen sota l'espècie de la matèria. [...] Això no obstant, respecte del nombre i del caràcter propi d'aquest principi, no estan d'acord aquells filòsofs. _____, el fundador d'aquesta filosofia, afirmava que l'aigua era aquest principi [...]. _____ sostenia que l'aire és anterior a l'aigua i que és absolutament el primer dels cossos simples [...]. _____ entén com a primer principi el foc. _____ admet quatre elements: els tres ja anomenats, als quals afegeix la terra com a quart element. Aquests elements subsisteixen sempre i no es creen ni canvien si no és per la barreja o la separació d'una major o menor quantitat. _____ [...] sosté que gairebé totes les coses, formades de parts semblants (homeomeries), no estan sotmeses, com l'aigua i el foc, a cap altra forma de canvi o de corrupció que no sigui la simple agregació o separació; és a dir, ni es creen ni es descomponen, sinó que subsisteixen eternament. [...] _____ i el seu company _____ afirmen que els elements de les coses són el ple i el buit o, dit amb paraules seves, l'ésser i el no-ésser: el ple i sòlid és l'ésser, i el no-ésser és el buit i l'enrarit –amb la qual cosa admeten l'existència del no-ésser, no gensmenys que la de l'ésser–. [...] En temps d'aquests filòsofs, i abans d'ells i tot, els anomenats _____ van ser els primers que, dedicats a les matemàtiques, van impulsar aquesta ciència. Absorts en els estudis de la matemàtica, van arribar a creure que els principis dels nombres eren els principis de tots els éssers. [...] _____, convençut que, fora de l'ésser, el no-ésser no és res, creu que necessàriament l'ésser és u i que no hi ha res fora de l'ésser. **Aristòtil**. *Metafísica*, I,4-5 (adaptació)

12. Les apories de Zenó continuen donant guerra el segle XX

«Zenó, cruel Zenó, Zenó d'Elea!
M'has travessat amb sageta que ve
a vibrar, volant, sense que tingui vol!
M'infanta el so i em mata la sageta!
Ànima!... Aquil·les que no ateny la meta,
per tu és una ombra de tortuga el sol!»
PAUL VALÉRY. *El cementiri marí*

Las implicaciones de la palabra ‘joya’ —valiosa pequeñez, delicadeza que no está sujeta a la fragilidad, facilidad suma de traslación, limpidez que no excluye lo impenetrable, flor para los años— la hacen de uso legítimo aquí. No sé de mejor calificación para la paradoja de Aquiles, tan indiferente a las decisivas refutaciones que desde más de veintitrés siglos la derogan, que ya podemos saludarla inmortal. Las reiteradas visitas del misterio que esa perduración postula, las finas ignorancias a que fue invitada por ella la humanidad, son generosidades que no podemos no agradecerle. Vivámosla otra vez, siquiera para convencernos de perplejidad y de arcano íntimo. Pienso dedicar unas páginas —unos compartidos minutos— a su presentación y a la de sus correctivos más afamados. Es sabido que su inventor fue Zenón de Elea, discípulo de Parménides, negador de que pudiera suceder algo en el universo.

La biblioteca me facilita un par de versiones de la paradoja gloriosa. La primera es la del hispanísimo *Diccionario hispano-americano*, en su volumen vigésimo tercero, y se reduce a esta cautelosa noticia: El movimiento no existe. Aquiles no podría alcanzar a la perezosa tortuga. Declino esa reserva y busco la menos apurada exposición de G. H. Lewes, cuya *Biographical History of Philosophy* fue la primera lectura especulativa que yo abordé, no sé si vanidosa o curiosamente. Escribo de esta manera su exposición: Aquiles, símbolo de rapidez, tiene que alcanzar a la tortuga, símbolo de morosidad. Aquiles corre diez veces más ligero que la tortuga y le da diez metros de ventaja. Aquiles corre esos diez metros, la tortuga corre uno; Aquiles corre ese metro, la tortuga corre un decímetro; Aquiles corre ese decímetro, la tortuga corre un centímetro; Aquiles corre ese centímetro, la tortuga un milímetro; Aquiles el milímetro, la tortuga un décimo de milímetro, y así infinitamente, de modo que Aquiles puede correr para siempre sin alcanzarla. Así la paradoja inmortal. [...]

JORGE LUIS BORGES: *La perpetua carrera de Aquiles y la tortuga*